

BALTHERNETI KAKS ESIMEST AASTAT

11. jaanuaril 2008 asutati Tartus mitteilundusühing Baltic Heritage Network (BaltHerNet), mille peaesmärgiks on arendada koostööd Balti diasporaa kultuuriväärtusi koguvate ja uurivate riiklike ja eraarhiivide, muuseumide ja raamatukogude, teadusasutuste, rahvühenduste ja organisatsioonide vahel, et tagada ajalooliselt väärtuslike Balti diasporaa kultuuriväärtuste säilimine, uurimine ja avalikkusele kättesaadavus. Asutajaliikmeteks olid kolme Balti riigi mäluasutuste esindajad. Tänapäevaks on BaltHerNetil 30 individuaal- ja kuus kollektiivliiget üheksalt maalt (Eesti, Läti, Leedu, USA, Kanada, Austraalia, Inglismaa, Saksamaa, Rootsi). BaltHerNeti tegevust koordineerib juhatus koosseisus: president Piret Noorhani (To-

ronto Tartu College'i Eesti Õppetöö Keskus ja Eesti Kirjandusmuuseum), asepresidendid Gatis Karlsons (Läti Riigiarhiivi Peavalitsus) ja Linas Saldukas (Leedu Emigratsiooni Instituut), sekretär Karin Kiisk ja juhatuse liige Birgit Kibal (Eesti Rahvusarhiiv).

Organisatsiooni tekkimisel on nii kaugemasse kui ka lähemasse ajalukku ulatuv eellugu. Kaugemate põhjustena tuleb märkida asjaolu, et kõigil kolmel Balti riigil on arvukad rahvuskogukonnad väljaspool kodumaad. Balti koostöö diasporaa kultuuripärandiga tegelemisel toimus institutsioonide ja isikute tasandil varemgi – erineva intensiivsuse ja tulemuslikkusega. MTÜ BaltHerNet sündis vajadusest neid hajusaid kontakte ja laiali paisatud informatsiooni koondama asuda. Organisatsioo-

ni tekkimisel etendas olulist rolli Eesti mäluasutuste spetsialistidest kevadel 2005 moodustatud väliseesti arhiivide töörühm, mis tegutseb siiani. Julgustav kogemus Balti koostööst oli saadud Balti Audiovisuaalsete Arhiivide Kolleegiumi (BAAK, Baltic Audiovisual Archival Council, www.baacouncil.org) edust (asutatud samuti 2005).

Balti riikide mäluasutustel ja samuti välisbalti kogukondadel on oma ettekujutus sellest, kuidas ja kus diasporaa kultuuripärandit hoida. Siiski võib viimastel aastatel märgata sarnaseid tendentse mõtteviisi muutuses. Nii on Baltimaade mäluasutustes jõutud veendumusele, et kõik rahvuse ajaloo seisukohast olulised kogud ei peagi jõudma tagasi kodumaale. On mõistetud, et rahvuskaaslastel välismaal on samuti õigus omaenda ajaloole: kuni leidub mõistjaid ja huvilisi, kuni on olemas kogukonna materiaalne ja moraalne tugi kultuuripärandiga tegelemisele. Samuti on mõistetud, et mäluasutused immigratsioonimaades, nagu Kanada, USA ja Austraalia, tegelevad samuti baltlaste ajaloo jäädvustamisega. BaltHerNet ongi oma tegemistes toetunud neile kolmele tugisambale: 1) arhiivid, raamatukogud ja muuseumid kodumaal, 2) välisbalti kogukonnad ja 3) asukohamaade mäluasutused.

BaltHerNet on algatanud ettevõtmissi, mis võiksid seda koostööd edasi viia. Alates 2007. aastast on arendatud portaali www.balther.net, kuhu koondatakse mitmekesist informatsiooni Balti kultuuripärandi leidumuse ja sellega seotud tegevuse kohta. Seal leidub teavet mäluasutuste ja nende kogude kohta, linke teemakohastele andmebaasidele ja veebisaitidele, bibliograafiaid ja veebinäitusi, arhiivijuhendeid, teateid ja ülevaateid üritustest jm. Portaal on neljas keeles: eesti, inglise, läti ja leedu. Eesti- ja ingliskeelsed leheküljed on edenenud jõudsalt, läti- ja leedukeelse te lehekülgede arendamine on osutunud arvatust keerulisemaks. Põhjuseks näib olevat teemaga tegelejate vähesus naabrite mäluasutustes ja piisava riikliku toetuse puudumine.

Et diasporaakogukondades tegelevad kultuuripärandi hoidmisega sageli mitte-professionaalid, on BaltHerNet pidanud äärmiselt vajalikuks juurutada häid tavasid kultuuripärandi nõuetekohaseks säilitamiseks ja sellele juurdepääsu tagamiseks. Selleks on portaalis saadaval valik arhiivjuhendeid, mis entusiastete nende töös aitavad. Eriti suurt populaarsust on võitnud suvekoolid „Eestlaste kultuuripärand võõrsil“: Kokel 2007 ja Käsmus 2008 (vt <http://suvekool.balther.net/>). Suvekoolides jagatakse teoreetilist ja praktilist õpetust arhiivitöö aktuaalsetel teemadel. Lisaks uutele oskustele ja kontaktidele saadakse juurde kindlustunnet ja energiat vabatahtliku tööga tegelemiseks. Järgmine suvekool toimub käesoleval aastal Viljandis.

Samasuguseid eesmärke – teavitamine, populariseerimine, kontaktide loomine – on täitnud ka infopäevad ja seminarid, mida on peetud nii väliseesti kogukondades kui kodumaal: 2006 Stockholmis, 2007 Stockholmis ja Peterburis, 2008 Hamburgis, Tartus ja Torontos, 2009 Stockholmis ja Petroskois. Neid üritusi korraldatakse koostöös väliseesti kogukondadega. Torontos ja Stockholmis toimunud infopäevadest (2009) võtsid osa ka kohalikud läti ja leedu kogukonnad ning asukohamaade mäluasutused: Kanada Arhiiv ja Raamatukogu, Rootsi Rahvusraamatukogu, Rootsi Televisioon. Viimasel seminaril Stockholmis, kus keskenduti audiovisuaalsetele arhiividele, oli partneriks ka sõsarorganisatsioon BAAK.

2009. aasta oktoobris tehti algust BaltHerNeti üritustesarjaga noortele. Noorteseminaride eesmärgiks on tuua kokku erinevate valdkondade (ajaloo, sotsioloogia, kultuuriuuringute, kirjandus-, kunsti-, muusikateaduse jt) noored diasporaauurijad: bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe üliõpilased. 2010. aasta kevadtalvel on kavas korraldada veel kaks seminari Eesti uurijatele, sügisel aga esimene noorteseminar koos lätlaste ja leedulastega.

Möödunud aasta suurimaks ettevõtmiseks oli rahvusvaheline välisbalti

arhiivide konverents Tartus – „Accessing the History of the Baltic Diaspora” –, mis oli jätkuks 2006. aastal toimunud konverentsile. Kui kolme aasta eest vahetati peamiselt teavet Balti diasporaa kultuuripärandi leidumusest ja seisukorrast, siis nüüdne kokkutulek keskendus kogude kasutamisele. Kõneldi sellest, mida on eri kogukondades tehtud kultuuripärandi kättesaadavaks muutmiseks, kes ja millistel eesmärkidel on seda uurinud ja kasutanud. Nelja päeva jooksul kuulati 29 ettekannet Eesti, Läti, Leedu, USA, Austraalia, Kanada, Suurbritannia, Saksamaa, Tšehhi ja Venemaa mäluasutuste ja ülikoolide esindajatelt, kelle ülesastumised kajastasid nii arhivaaride, raamatukoguhoidjate kui ka uurijate seisukohti. Konverents korraldati koostöös Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Kirjandusmuuseumi ja Rahvusarhiiviga.

BaltHerNeti esindajad on osalenud muudELgi rahvusvahelistel üritustel: novembris 2008 Jeruusalemmas ICOM-ICME konverentsil „Migration, Diaspora, Pilgrimage”, märtsis 2009 Mechenis (Belgia) toimunud Euroopa kultuuripärandiga tegelevate mittetulundusühingute konverentsil „Heritage Care through Active Citizenship”, augustis 2009 Riias Läti Välisministeeriumis peetud seminaril „Archives and Memory Institutions” (korraldati Rahvusvahelise Arhiivinõukogu presidendi Ian Wilsoni visiidi puhul Lätisse, osalesid Balti riigiarhiivide ja rahvusraamatukogude juhid), oktoobris 2009 Vilniuses BAAK-i konverentsil „Aggregation and Management of Audiovisual Content in the Digital Space”.

BaltHerNeti juhatus on pidanud oma töökoosolekuid Tartus, Riias ja Kaunases. Nende kohtumiste käigus külastatakse tavaliselt ka Balti diasporaa kultuuripärandiga tegelevaid mäluasutusi.

Organisatsioon pakub väliseesti kogukondadele jõudumööda ka praktelist abi. Nii on kodueestlased käinud abiks Eesti Arhiivis Vancouveris, Tartu Instituudi Arhiivis ja Raamatukogus

Torontos, Rootsi Eestlaste Arhiivis Stockholmis, Eesti Arhiivis Saksamaal ja Eesti Arhiivis Austraalias. BaltHerNet on olnud abiks ka arhiivide kodulehekülgede arendamisel ja nõustab väliseestlaste arhiiviprojekte, mis on saanud rahastuse rahvuskaaslaste programmilt.

Äärmiselt oluline on teha koostööd asukohamaade mäluasutustega, kus säilitatakse väliseesti arhiive. Ehkki materjalid on neis enamasti hästi hoitud, napib eesti keelt valdavaid arhiivaare. Nii lähetati Eesti Riigiarhiivi spetsialistid Gristel Ramler ja Birgit Nurme kevadel 2009 Minneapolisesse Immigratsiooni Ajaloo Uurimise Keskusesse (IHRC), kus säilitatakse Eesti Arhiivi Ühendriikides materjale. Nende töö tulemusel muudeti IHRC andmebaasides kättesaadavaks arvestatav hulk eesti kogude kohta käivat arhiivinfot. Töö jätkub käesoleva aasta kevadel. On teoksil koostööprojekt Kanada Arhiivi ja Raamatukoguga seal säilitatava kirjastus Orto arhiivi digiteerimiseks. Seni on seda arhiivi saanud kasutada vaid üksikud uurijad Eestist. Loodetavasti on juba käesoleva aasta suveks Orto kirjavahetused ja autorilepingud kättesaadavad ka EKLA-s. Alates 2009. aasta novembrist on allakirjutanu ametis Torontos Tartu College'is, et aidata sealsetel eesti arhiividel liikuda väliseesti muuseumi ehk VEMU loomise suunas. Toronto eestlastel on plaan liita olemasolevad mahukad materjalikogud ja luua uus institutsioon väliseestlaste pärandi paremaks säilitamiseks ja tutvustamiseks. Lähema ülesandena seisab ees Endel Aruja nimelise Tartu Instituudi Arhiivi ja Raamatukogu materjalide tagasikolimine Tartu College'i ümberehitatud hoidlatesse.

Mittetulundusühing on saanud väiksemaid toetusi Põhjamaade Ministrite Nõukogult ja Eestis asuvatelt välis-saatkondadelt. Mõistagi panustavad ettevõtmistesse võrgustikku kuuluvad institutsioonid ja nende töötajad. Meie peamiseks rahaliseks toetajaks on aga

olnud Haridus- ja Teadusministeeriumi rahvuskaaslaste programm, mis on asunud jõuliselt toetama väliseesti kultuuripärandiga tegelejaid nii Eestis kui ka raja taga. Jääb üle vaid loota, et muutunud majandusoludes see toetus

ei kao. Oleks kahju, kui seiskuksid ettevõtmised, mille käivitamiseks on pandud ohtralt energiat ja mille esimesi vilju juba maitsta võime.

PIRET NOORHANI

